

Sygn. akt IV CSK 340/09

WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 5 marca 2010 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Krzysztof Strzelczyk (przewodniczący)

SSN Irena Gromska-Szuster

SSN Hubert Wrzeszcz (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa M. J. i D. J.
przeciwko Spółdzielczej Kasie Oszczędnościowo – Kredytowej (...) w G.
o ochronę dóbr osobistych,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 5 marca 2010 r.,
skargi kasacyjnej strony pozwanej
od wyroku Sądu Apelacyjnego
z dnia 23 stycznia 2009 r., sygn. akt I ACa (...),

**I. uchyla zaskarżony wyrok w części uwzględniającej powództwo M. J. (pkt 1),
oddalając apelację pozwanej (pkt 2) i orzekając o kosztach postępowania
apelacyjnego w stosunku do powódki (pkt 5) i w tym zakresie przekazuje**

sprawę Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania oraz orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego,

II. odrzuca skargę kasacyjną w części dotyczącej orzeczenia o kosztach postępowania apelacyjnego w stosunku do D. J. (pkt 4).

Uzasadnienie

Wyrokiem z dnia 1 lutego 2008 r. Sąd Okręgowy w G. – uwzględniając w całości powództwo M. J. – zasądził od pozwanej na rzecz Diecezjalnego Domu Samotnej Matki w M. przy Parafii (...) po 50 000 zł tytułem odpowiedniej sumy pieniężnej za naruszenie dobra osobistego, oddalił powództwo D. J., umorzył postępowanie – na skutek cofnięcia powództwa – co do żądania zasądzenia od pozwanej na rzecz powodów po 20 000 zł zadośćuczynienia i orzekł o kosztach procesu.

Sąd ustalił, że dnia 10 listopada 1999 r. M. J. zawarła z pozwaną – będąc kierownikiem jej oddziału – umowę pożyczki w wysokości 18 000 zł. Poręczycielami pożyczki byli M. B. i H. K. D. J. zawarł natomiast z pozwanym umowę pożyczki w wysokości 17 500 zł dnia 29 listopada 1999 r. Poręczycielami jemu udzielonej pożyczki byli S. J. i E. R.. M. J. i D. J. byli członkami Spółdzielczej Kasy Oszczędnościowo-Kredytowej (SKOK) im. (...) (poprzednika SKOK „R.(...)”) – odpowiednio – od dnia 14 stycznia 1998 r. i 15 stycznia 1997 r.

W dniu 14 lutego 2003 r. w „K.(...)”, będącym dodatkiem do „N.(...)” ukazał się artykuł „R.(...) dla R.(...)”, w którym pisano o szybkim rozwoju SKOK „R.(...)”, preferencyjnym przyznawaniu pożyczek i prowadzonej przez pozwaną działalności charytatywnej. Protestując przeciwko zawartym w artykule nieprawdziwym informacjom, powodowie w piśmie skierowanym do redaktora naczelnego „N.(...)” napisali m.in., że SKOK „R.(...)” skupia osoby sympatyzujące z środowiskiem Unii Europejskiej, a prezes pozwanego L. S. utrzymuje bliskie stosunki z posłami (...) i dopuścił się defraudacji środków przeznaczonych na Stowarzyszenie R.(...).

Dnia 31 lipca 2003 r. Rada Nadzorcza SKOK „R.(...)” podjęła uchwałę o pozbawieniu powodów członkostwa w SKOK z powodu naruszenia dobrego imienia

SKOK przez podanie w piśmie do redaktora naczelnego „N.(...)” nieprawdziwych informacji. Powodowie w piśmie z dnia 22 września 2003 r. zakwestionowali merytoryczną zasadność uchwały i zarzucili jej sprzeczność z prawem i statutem SKOK „R.(...)”. Dnia 2 stycznia 2004 r. pozwana powiadomiła powodów o wypowiedzeniu umów pożyczki w związku z ustaniem członkostwa w SKOK i wezwała ich do spłaty całej pożyczki w terminie 30 dni, liczonym od dnia doręczenia pisma.

Dnia 22 stycznia 2004 r. powodowie wnieśli do Sądu Okręgowego w G. powództwo o ustalenie, że są członkami SKOK „R.(...)”. Na konto pozwanej przekazywali także – mimo wypowiedzenia umowy pożyczki – należne raty z tytułu spłaty pożyczki. W kwietniu 2004 r. powodowie – po uzyskaniu informacji, że raty pożyczki nie są przeznaczane na spłatę pożyczki, ale księgowane na tzw. koncie technicznym i zaliczane na poczet odsetek karnych – przestali jednak spłacać pożyczki.

W związku z niedotrzymaniem przez powodów trzydziestodniowego terminu spłaty pożyczki działająca w imieniu pozwanej Kancelaria Prawna H.(...) sp. kom. wniosła dnia 3 marca 2004 r. pozew o zapłatę do Sądu Rejonowego w G. Dnia 28 kwietnia 2004 r. powódka i poręczyciele otrzymali wydany w postępowaniu nakazowym nakaz zapłaty nakazujący im zapłacić niespłaconą pożyczkę z odsetkami. Postępowanie sądowe ostatecznie zakończyło się postanowieniem z dnia 5 października 2004 r., umarzającym postępowanie w sprawie na skutek cofnięcia powództwa. Również postępowanie sądowe przeciwko powodowi – po wydaniu nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym i wniesieniu sprzeciwu – zakończyło się umorzeniem postępowania.

Z chwilą przekazania przez pozwaną sprawy wymienionej Kancelarii Prawnej w Biurze Informacji Kredytowej SA została ujawniona dotycząca M. J. informacji o windykacji niespłaconej pożyczki. W marcu 2004 r. powódka złożyła w Banku (...) SA wniosek o udzielenie kredytu konsolidacyjnego w celu spłaty pożyczki zaciągniętej u pozwanej. Bank odmówił jej jednak udzielenia kredytu z powodu niesolidnego regulowania wcześniej zaciągniętych zobowiązań. Dnia 20 stycznia 2005 r. Sąd Okręgowy uchylił uchwałę Rady Nadzorczej SKOK „R.(...)” o

pozbawieniu powodów członkostwa w SKOK i uznał wypowiedzeniu umów pożyczki za bezskuteczne.

Sąd Okręgowy uwzględnił w całości powództwo M. J.. Uznał, że doszło do naruszenia dóbr osobistych powódki. Ujawnienie przez Biuro Informacji Kredytowej SA informacji o windykacji pożyczki spowodowało bowiem, że utraciła ona wiarygodność i – w konsekwencji – możliwość uzyskania kredytu, który w części zamierzała przeznaczyć na spłatę pożyczki. Zdaniem Sądu zasądzona suma pieniężna spełnia funkcję represyjną i jest adekwatna do możliwości finansowych pozwanej. Nie ma natomiast podstaw do uwzględnienia powództwa D. J., ponieważ powód nie wykazał, aby pozwana naruszyła jego dobra osobiste i wyrządziła mu szkodę.

Wyrok Sądu Okręgowego zaskarżyła pozwana w części uwzględniającej powództwo i w zakresie orzeczenia o kosztach procesu oraz powód w części oddalającej powództwo. Zaskarżonym wyrokiem Sąd odwoławczy zmienił wyrok Sądu pierwszej instancji w ten sposób, że zasądzone od pozwanej na rzecz Diecezjalnego Domu Pomocy Społecznej Samotnej Matki w M. kwoty po 50 000 zł obniżył do kwot po 25 000 zł, oddalił powództwo w pozostałej części, oddalił apelację pozwanej w pozostałym zakresie i w całości apelację powoda, nie obciążył powoda kosztami postępowania apelacyjnego i zniósł wzajemnie koszty postępowania apelacyjnego powódki i pozwanej.

Zdaniem Sądu Apelacyjnego – wbrew zarzutowi pozwanej – Sąd pierwszej instancji prawidłowo ustalił podstawę faktyczną rozstrzygnięcia. Przyjmując ją za własną, Sąd oddalił zawarte w apelacji pozwanej wnioski dowodowe dotyczące okoliczności zamieszczenia przez Biuro Informacji Kredytowej SA informacji o windykacji udzielonej powódce pożyczki. Przebieg postępowania sądowego świadczy bowiem o tym, że pozwana mogła je przedstawić przed Sądem pierwszej instancji.

Sąd drugiej instancji wskazał wprost – w przeciwieństwie do Sądu Okręgowego – że podstawę prawną uwzględnienia roszczenia powódki stanowi art. 448 w związku z art. 24 k.c. Podkreślił, że powódka dochodziła tego roszczenia w związku z naruszeniem jej dobra osobistego w postaci dobrego imienia. Do

naruszenia wymienionego dobra osobistego powódki doszło na skutek przekazania przez pozwaną Biuro Informacji Kredytowej SA nierzetelnej informacji dotyczącej niepłacenia przez powódkę rat z tytułu pożyczki. Biuro Informacji Kredytowej SA ujawniło wspomnianą informację dnia 6 lutego 2004 r., mimo że powódka do kwietnia 2004 r. włącznie płaciła raty pożyczki. Zdaniem Sądu Apelacyjnego pozwana nie obaliła domniemania bezprawności działania. Przekazanie informacji Biuro Informacji Kredytowej SA – wbrew zarzutowi apelującej – nastąpiło bowiem z naruszeniem zasad określonych w art. 7 ustawy z dnia 14 lutego 2003 r. o udostępnianiu informacji gospodarczej (Dz. U. Nr 50, poz. 424, dalej: „u.u.i.g.”). Naruszony został bowiem warunek dotyczący wymagalności świadczenia i wezwania do zapłaty z ostrzeżeniem przekazania danych do Biura Informacji Kredytowej SA. Nie budzi też wątpliwości wina pozwanej.

Sąd Apelacyjny podzielił natomiast zarzut apelującej, że zasądzona suma pieniężna nie jest odpowiednia w rozumieniu art. 448 k.c. Zdaniem Sądu za jej obniżeniem przemawiają rozmiar i intensywność krzywdy wyrządzonej powódce oraz czas trwania naruszenia. Podkreślając, że powódka od maja 2004 r. nie spłaca rat pożyczki, co uzasadniałoby przekazanie odpowiedniej informacji Biuro Informacji Kredytowej SA, oraz toczący się proces o zwrot pożyczki, Sąd Apelacyjny uznał, że odpowiednią sumą pieniężną będzie łączna kwota 50 000 zł.

W skardze kasacyjnej, opartej na obu podstawach, pełnomocnik pozwanej zarzucił naruszenie art. 448 k.c. przez jego niewłaściwe zastosowanie, art. 448 w związku z art. 355 k.c. przez jego błędną wykładnię, art. 7 u.u.i.g. przez jego niewłaściwe zastosowanie, art. 105 ust. 4 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Prawo bankowe, w brzmieniu obowiązującym w dnia 12 sierpnia 2002 r., przez jego niewłaściwe zastosowanie oraz art. 381 i art. 102 w związku z art. 98 § 1 k.p.c. Powołując się na te podstawy, wniósł o uchylenia wyroku w zaskarżonej części i oddalenie powództwa w stosunku do powódki w całości bądź o uchylenia tego wyroku w zaskarżonej części i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Podniesiony przez skarżącego zarzut naruszenia przez błędną wykładnię art. 448 w związku z art. 355 k.c. sprowadza się istotnie do kwestii, czy przesłankę

roszczenia o zasądzenie odpowiedniej sumy pieniężnej na wskazany cel społeczny stanowi wina sprawcy naruszenia dobra osobistego w każdej postaci, czy też tylko wina kwalifikowania, tj. wina umyślne albo rażące niedbalstwo. Naruszenia art. 448 k.c. przez niewłaściwe jego zastosowanie skarżący dopatrywał się natomiast w zasądzeniu sum pieniężnych na cele społeczne w wysokości nieodpowiadającej – w rozumieniu tego przepisu – odpowiedniej sumie pieniężnej na wskazany cel społeczny.

Na tle wykładni art. 448 k.c. w zakresie omawianej przesłanki odpowiedzialności doszło do rozbieżności w orzecznictwie Sądu Najwyższego. W wyrokach z dnia 1 kwietnia 2004 r., II CK 115/03 („Izba Cywilna” 2004 r., nr 11, s. 42) i z dnia 28 września 2005 r., I CK 256/05 (niepubl.) Sąd Najwyższy przyjął, że przesłanką zastosowania art. 448 k.c. jest zawinione działanie sprawcy naruszenia cudzego dobra osobistego, oraz że wchodzić w grę mogą zarówno wina umyślne, jak i nieumyślne. Na odmiennym stanowisku stanął Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 17 marca 2006 r., I CSK 81/05. Podkreślił odmienną funkcję obu roszczeń przewidzianych w art. 448 k.c. Przyznanie zadośćuczynienia pieniężnego na podstawie art. 448 k.c. spełnia funkcję kompensacyjną, natomiast zasądzenie odpowiedniej sumy pieniężnej na cel społeczny ma charakter represyjny oraz prewencyjno-wychowawczy. Ponieważ trudno mówić o zastosowaniu funkcji prewencyjno-wychowawczej w wypadku nieumyślnego działania sprawy nie można – jak stwierdził – podzielić wyrażonego w wyroku z dnia 1 kwietnia 2004 r., II CK 115/03, zapatrywania o identyczności przesłanek obu roszczeń; o ile bowiem przesłanką roszczenia o zadośćuczynienie jest każda postać winy, nawet culpa levissima, o tyle przesłanką roszczenia o zasądzenie odpowiedniej sumy pieniężnej na cel społeczny jest wina kwalifikowana sprawcy naruszenia dobra osobistego, tj. wina umyślne (*dolus*) oraz rażące niedbalstwo (*culpa lata*).

Nawiązując do wyroku z dnia 1 kwietnia 2004 r., II CK 115/03, skarżący zarzucił wydanie zaskarżonego wyroku z naruszeniem przyjętej w tym orzeczeniu wykładni art. 448 k.c. dotyczącej wspomnianej przesłanki odpowiedzialności. Uszło jednak uwagi skarżącego, że wskazana wyżej rozbieżność w orzecznictwie była przedmiotem rozważań w uchwale składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 9 września 2008 r., III CZP 31/08 (OSNC 2009, nr 3, poz. 31). Aprobując

argumentację przemawiająca za przyjęciem, że roszczenia przewidziane w art. 448 k.c. mogą być podniesione wyłącznie w wypadku zawinionego naruszenia dobra osobistego, Sąd Najwyższy w przytoczonej uchwale nie podzielił zapatrywania, iż roszczenie o zasądzenie sumy pieniężnej na cel społeczny wymaga winy kwalifikowanej. Podkreślił, że wyrażając ten odosobniony pogląd Sąd Najwyższy odwołał się do uchwały pełnego składu Izby Cywilnej z dnia 8 grudnia 1973 r., III CZP 37/73 (OSNC 1974, nr 9, poz. 145), tymczasem uchwała ta ma w tym względzie jedynie walor historyczny, w czasie jej podjęcia bowiem art. 448 k.c. miał inne brzmienie i była w nim mowa o winie umyślnej. Obecnie, wobec braku w treści tego przepisu jakiegokolwiek wzmianki o winie, nie można uzależniać przyznania jednego z przewidzianych w nim świadczeń od winy kwalifikowanej sprawcy, gdyż byłoby to sprzeczne z uznawaną w prawie cywilnym zasadą, że związanie odpowiedzialności jedynie z określonym stopniem winy wymaga regulacji ustawowej. Konkludując, Sąd Najwyższy w przytoczonej uchwale uznał, że trzeba przyjąć, iż przesłanką obu przewidzianych w art. 448 k.c. roszczeń jest każda postać winy sprawcy naruszenia dobra osobistego, nawet *culpa levissima*.

Rozważając funkcję roszczeń określonych w art. 448 k.c., Sąd Najwyższy w uchwale III CZP 31/08 zauważył, że jest w tym przepisie mowa o środkach „potrzebnych do usunięcia skutków naruszenia”. To oznacza, że zarówno zadośćuczynienie, jak i odpowiednia suma pieniężna na cel społeczny zostały zaliczone przez ustawodawcę do środków potrzebnych do usunięcia skutków naruszenia dobra osobistego. Taki cel jest natomiast właściwy funkcji kompensacyjnej, która sprowadza się do wyrównania uszczerbku na dobrach chronionych i przywrócenia dzięki temu ich poprzedniego stanu. Sąd Najwyższy podkreślił, że spotykane w orzecznictwie przypisanie roszczeniom przewidzianym w art. 448 k.c. różnicowanych funkcji i uznanie sumy pieniężnej zasądzonej na cel społeczny za swoistą karę cywilną stanowi niewątpliwie reminiscencję pierwotnego brzmienia przepisu, w którym była mowa o winie umyślnej. Po wyeliminowaniu z art. 448 wzmianki o winie, przesłanki obu roszczeń są tożsame, brak zatem przekonujących argumentów, które mogłyby przemawiać za represyjnym charakterem roszczenia o zasądzenie odpowiedniej sumy pieniężnej na cel społeczny. W konsekwencji wysokość zasądanego świadczenia na podstawie

art. 448 k.c. powinna być tak ustalona, aby uwzględnione roszczenie zachowało cechy instrumentu kompensacyjnego.

Sąd Najwyższy w składzie rozpoznającym niniejszą skargę kasacyjną podziela stanowisko wyrażone w uchwale III CZP 31/08. To oznacza, że zarzut naruszenia art. 448 k.c. przez błędną jego wykładnię, dotyczącą omówionej przesłanki odpowiedzialności, jest nieuzasadniony.

Do przypisania odpowiedzialności na podstawie art. 448 k.c. wystarczy zawinione działanie sprawcy naruszenia dobra osobistego, postać winy nie ma znaczenia. Nie oznacza to jednak, że rodzaj winy w ogóle jest bez znaczenia, wpływa on bowiem na wysokość zasądzonych na podstawie w art. 448 k.c. świadczeń pieniężnych. Tymczasem w sprawie brak jednoznacznych ustaleń co do postaci winy. Ponadto jednym z kryteriów ustalenia wysokości zasądzonych sum pieniężnych na cele społeczne była – jak wynika z uzasadnienia zaskarżonego wyroku – ich funkcja represyjna i prewencyjno-wychowawcza. W tej sytuacji nie można odeprzeć zarzuty skarżącego, że zasądzone świadczenia nie odpowiadają – w rozumieniu art. 448 k.c. – odpowiedniej sumie pieniężnej na wskazany cel społeczny.

Z dokonanych w sprawie ustaleń wynika, że naruszenie dobrego imienia powódki spowodowało ujawnienie przez Biuro Informacji Kredytowej SA informacji o windykacji pożyczki na skutek przekazania przez pozwaną temu Biuru z naruszeniem prawa zawiadomienia, że powódka nie spłaca udzielonej jej pożyczki. Wymienione Biuro Informacji Kredytowej zostało powołane na podstawie art. 105 ust. 4 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Prawo bankowe (tekst jedn.: Dz. U. z 2002 r., Nr 72, poz. 665 ze zm.; dalej: „Prawo bankowe”). Przytoczony przepis przewiduje bowiem możliwość tworzenia przez banki instytucji do zbierania i udostępniania bankom oraz innym instytucjom ustawowo upoważnionym do udzielania kredytów informacji o wierzytelnościach oraz obrotach i stanach rachunków bankowych w zakresie, w jakim te są potrzebne w związku z udzielaniem kredytów i pożyczek pieniężnych, gwarancji bankowych i poręczeń. Tymczasem Sąd Apelacyjny za podstawę oceny bezprawności działania pozwanej przyjął – bez wskazania przyczyn – art. 7 przytoczonej ustawy o udostępnianiu

informacji gospodarczej, regulujący warunki przekazania informacji gospodarczej o zobowiązaniu albo zobowiązaniach konsumenta biuru informacji gospodarczej. W tej sytuacji nie można także odeprzeć zarzutu skarżącej, że zaskarżony wyrok został wydany z naruszeniem art. 7 u.u.i.g. i art. 105 ust. 4 Prawa bankowego, polegającym na oparciu oceny bezprawności naruszenia dobra osobistego powódki na niewłaściwym przepisie prawa.

Celem art. 381 k.p.c. jest dążenie do koncentracji dowodów i zachęcanie stron do przedstawienia całego materiału procesowego przed sądem pierwszej instancji oraz przyspieszenia postępowania odwoławczego. Jednakże względy te muszą być zestawione – jak trafnie podkreśla się w piśmiennictwie – z zasadą procesu sprawiedliwego i opartego na wszechstronnym wyjaśnieniu okoliczności sprawy. Dopuszczając możliwość pominięcia przez sąd drugiej instancji nowych faktów i dowodów, przepis art. 381 k.p.c. przyjmuje jako zasadę, że nowe fakty i dowody są dopuszczalne, a tylko wyjątkowo mogą być pominięte. W orzecznictwie wskazuje się, że art. 381 k.p.c. pozostawia ocenę możliwości oraz celowości dopuszczenia nowych faktów oraz dowodów sądowi drugiej instancji, który powinien kierować się okolicznościami konkretnej sprawy (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 maja 2003 r., I PK 415/02, OSNP 2004, nr 16, poz. 276). Omawiany przepis nie może też stanowić przeszkody do wyjaśnienia okoliczności koniecznych dla prawidłowego rozstrzygnięcia sporu, do czego zawsze powinien dążyć sąd apelacyjny. Z względu na powyższe nie przekonują argumenty Sądu, że art. 381 k.p.c. uzasadniał pominięcie zgłoszonego przez pozwaną w apelacji wniosku o przeprowadzenie dowodu z dokumentów Biura Informacji Kredytowej SA na okoliczności dotyczące ujawnienia informacji, że powódka nie spłaca udzielonej jej pożyczki, zwłaszcza wobec wyrażonego przekonania, iż zasadność i prawidłowość ujawnienia tych informacji ma kluczowe znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy. Zarzut naruszenia art. 381 k.p.c. należało zatem uznać za uzasadniony.

Skarga kasacyjna w części dotyczącej orzeczenia o kosztach postępowania apelacyjnego w stosunku do powoda D. J. podlegała odrzuceniu jako niedopuszczalna. Od zamieszczonego w wyroku postanowienia o kosztach procesu nie przysługuje bowiem skarga kasacyjna (art. 398¹ k.p.c.) (por. postanowienie

Sądu Najwyższego z dnia 20 grudnia 1996 r., I CZ 30/96, OSNC 1997, nr 3, poz. 34).

Z przedstawionych powodów Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji wyroku (art. 398¹⁵ § 1 i 398⁶ § 2 k.p.c. oraz art. 108 § 2 w związku z art. 398²¹ i 391 § 1 k.p.c.).